

A Kṛṣṇa-tudat mint egyházi intézmény

Mahārāṇī Devī Dāsī
(Banyár Magdolna)

A szerzőnek az ISKCON¹ történetét tárgyaló PhD-disszertációja² Max Weber hinduizmus-konceptióján³ alapul. Ebben Weber – aki mindig élénken érdeklődött a szervezetek iránt – felteszi a kérdést, hogy mennyiben lehet „szertetésekről” és „kolostorokról” beszélni a buddhizmus előtti időszakban?⁴ Megállapítja, hogy bár

a késői hinduizmusban bizonyos tant, iskolát – pariśad⁵ – huszonegy iskolázott brāhmaṇa alapíthatott, és egy guru csak öt tanítványt fogadhatott magához, a buddhizmus előtt azonban még távol állt a brāhmaṇáktól a tömegpropaganda. Itt még tisztán a személyes kapcsolat jelentette a közösségszerveződés alapját, de mégis ezek a közösségek váltak a kolostorok – maṭha – kiindulópontjaivá, melyek azonban csak a szektakonkurencia és a hivatásos szerzetesség korában váltak tömeges jelenséggé. A maṭhák arra szolgáltak, hogy biztosítsák a brāhmaṇáknak a lehetőséget, hogy a megélhetés gondja nélkül szerezzék meg a Veda-tudást. Gyakran a brāhmaṇaság elismerésének előfeltételévé vált valamely kolostorhoz való tartozás, azaz a rítusok elvégzésére és a dakṣiṇā – adomány, ajándék – elfogadására való kvalifikációt jelentette.

A Weber idejében nagyszámú indiai kolostor között filiációs rendszerű kapcsolat volt, de a hindu szerzetesek többsége mégis mindig vándorló és kolduló szerzetes maradt, mert mindig megvolt a lehetőségük, hogy kilépjenek a kolostorból. A kolostori regulák ennek megfelelően lazák és formai kötöttségektől viszonylag mentesek voltak. A szerzetesek életvitelére vonatkozó parancsok is csak a brāhmaṇák mindennapi viselkedési szabályainak a fokozását jelentették.

Weber itt ismét a hinduizmus egyik alapvető sajátosságára mutat rá, miszerint a hindu vallások a nyugatiaktól eltérően nem alakítottak ki szilárd egyházi intéz-

¹ Az A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda által 1966-ban alapított International Society for Krishna-consciousness, a Kṛṣṇa-tudat Nemzetközi Közössége, amelynek tagja a Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége (továbbiakban: MKTHK) is.

² *Krisna társadalma. Max Weber hinduizmus-konceptiójának társadalomtörténeti alkalmazása.* ELTE BTK, Történelemtudományok Doktori Iskola, Atelier: Európai Historiográfia és Társadalomtörténet Program, Budapest, 2011.

³ Weber, Max: *The Religion of India : the sociology of hinduism and buddhism.* Munshiram Manoharlal Publishers, New Delhi, 2007. Magyarul megjelent, de nem a teljes szöveg: *Világvallások gazdasági etikája : Vallásszociológiai tanulmányok, (Válogatás).* Gondolat Kiadó, Budapest. 2007.

⁴ Weber 2007: 334-338, és Banyár 2009 (a) és (b).

⁵ A *pariśat* szanszkrit szó jelentése: valakiknek a köre, társasága.

*ményrendszer és hierarchiát. A vallás-
gyakorlók által birtokolt vallási presztízst
elsősorban az egyéni karizma határozta
meg, amelyet az intézményi pozíció – szilárd
intézmények híján – nem támogatott.
A bengáliak angolokkal, így a nyugati
kultúrával való speciális kapcsolata
okán azonban éppen a gauḍīya-vaiṣṇava
ācāryák voltak azok, akik felismerték a
szilárd vallási szervezetek jelentőségét.*

1. A gauḍīya-vaiṣṇavizmus szervezet- fejlődésének rövid története

Miután az angolok 1757-ben átvették a hatalmat India nagy része felett, Bengál tapasztalta meg elsőként az angol uralom hatását és az általa hozott modernizációt.⁶ Az angolok kiépítették a közlekedést, bevezették a modern bürokráciát, nyugati mintájú hadsereget, rendőrséget, bíróságokat és oktatási intézményeket alapítottak. Ezt az időszakot bengáli reneszánsznak is nevezik, és Bengál volt Ázsiának az a területe, ahol elsőként alakult át radikálisan a kultúra.⁷

Bhaktivinoda Ṭhākura,⁸ a gauḍīya-vaiṣṇavizmus egyik legnagyobb újkori tanítója a muszlimhoz képest jelentős előrelépésnek tekintette az angol uralmat: „Újra megvitatásra kerülnek az āryák ősi történetei és dicsősége, és nincsenek templomi istenszobor rombolások. Röviden szólva nagy veszélytől menekültünk meg.”⁹ Bhaktivinoda Ṭhākura a bhadrakához, a bengáli elitnek ahhoz az osztályához

tartozott, amely kapcsolatban állt az angolokkal. A bhadrakaja tagjai nem birtokolták az előkelő kulīna rangot, így kevésbé izgatta őket a rituális tisztaság, amely miatt távol kellett volna tartaniuk magukat az angoloktól. Megszokták a velük való interakciót, értékeket fedeztek fel a nyugati kultúrában, és elindultak a nyugatiasodás útján. Sokuk úgy érezte, hogy minél nagyobb ismeretre tesz szert a nyugati kultúráról, annál biztosabb lesz gazdasági és társadalmi helyzete. Beköltöztek Kalkuttába, a nyugati kultúra bengáli központjába, és olyan intézményeket hoztak létre, amelyek hozzáférhetővé tették számukra a Nyugat értékeit.

Ázsia első angol nyelvű nyugati oktatási intézménye, a kalkuttai Hindu College (1817) – ahol Bhaktivinoda Ṭhākura és Bhaktivedanta Swami Prabhupāda, az ISKCON alapítója is végzett – nyugati tudományokat, filozófiát, angolt és más tárgyakat tanított főképp befolyásos hindu családok gyermekeinek, de más vallásúak is látogathatták. A Hindu College európaizálta a fiatal bengáliak gondolkodásmódját, és arra biztatta őket, hogy kritikusan gondolkodjanak a hindu társadalom szokásairól, gyakorlatairól és szabályairól.¹⁰ A nyugati értékeket fokozatosan átvevő hinduk azonban egyáltalán nem szándékozták elhagyni a vallásukat. „Nincs bizonyíték a hinduizmusnak mint vallásnak és életmódnak a lankadására, elhanyagolására vagy hanyatlására a 19. század folyamán. A hinduizmus vallásként és életmódként való lenyűgö-

⁶ Az 1. fejezet első négy bekezdése Magyar 2010 alapján íródott.

⁷ Shukavak 1999: 16.

⁸ Bhaktivinoda Ṭhākura élt: 1838-1914.

⁹ Bhaktivinoda Ṭhākura 1998: 32.

¹⁰ Shukavak 1999: 18.

zõ maradandósága megkérdõjelezhetetlen maradt. Azonban a művelt bengáli elit érezte a hinduizmus modernizálásának szükségességét. Saját érdekükben le akarták róla csupaszítani a ráarakódott felesleget és babonákat.”¹¹ A hinduizmusnak egy olyan átformálására volt szükségük, amely megtestesíti a hinduizmus lényegét, de mentes annak szembetűnő társadalmi és vallási hibáitól, valamint kompatibilis a nyugati kultúrával, és egyben lehetővé teszi számukra azt is, hogy vezető szerepet töltsenek be a társadalomban.

A 19. században a *bhadraloka* osztály kifejezetten ambicionálta a kormányzolgálatot, amely pozíciót, jó fizetést, de az angolokkal való szoros kapcsolat miatt a modernizáció állandó nyomását is jelentette. Bhaktivinoda Ṭhākura pedig egyike volt a legmagasabb rangú hindu kormánytisztviselőknek. Ő sem hagyta el ősi kultúráját, de felismerte, hogy a *gauḍīya-vaiṣṇava* számára is elkerülhetetlen az új kihívásoknak megfelelő formanyelv megteremtése. Śrī Caitanya Mahāprabhu¹² tanainak újrafogalmazása is Bhaktivinoda Ṭhākura nevéhez kötődik, aki azonban nemcsak teoretikus volt, hanem a hitterjesztés új, addig nem ismert szervezeti formáit is bevezette.

Bhaktivinoda Ṭhākura 1885-ben alapította meg az első *gauḍīya-vaiṣṇava* szervezetet, a Viśva Vaiṣṇava Sabhāt Kalkuttában, a *vaiṣṇava* szentírások

¹¹ Chakrabarty 1985: 402.

¹² Śrī Caitanya Mahāprabhu (1486-1534) híres bengáli tanító és szent, akit a *gauḍīya-vaiṣṇavák* magának Kṛṣṇának tekintenek, aki női társának, Rādhārāṇīnak a hangulatában és testszínében jelent meg.

kéziratainak összegyűjtése, megőrzése és publikálása céljából.¹³ Amikor 1894-ben visszavonult kormánypozíciójából, megalapította szervezete második ágát, amelyet Śrī Nabadvīpa Pracāriṇī Sabhā néven jegyeztetett be, és tiszteletbeli elnökévé Tripura kormányzó herceget nevezte ki. A szervezet célja az volt, hogy pénzt gyűjtsön egy templom építéséhez Caitanya Mahāprabhu általa feltárt születési helyén, és gondoskodjon annak fenntartásáról.

Bhaktivinoda Ṭhākura élénk missziós tevékenységet folytatott Bengál elhagyatott falvaiban is. A prédikálásának ezt a speciális, szervezett módját *nāma-haṭṭa* (a szent név vására) rendszernek nevezte el, mely elnevezést és módszert a mai napig használják követői. Programjain például már szórólapot is osztatott. Fia, Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura¹⁴ követte nyomdokait, és tovább is lépett az intézményesülés útján. 1919-ben Kalkuttában megalapította a Śrī Viśva Vaiṣṇava Rāja Sabhāt, melynek neve később Gauḍīya Misszió, majd 1920-ban Gauḍīya Maṭha lett. Ez a szervezet a mai napig létezik, és felépítését, vezetési rendszerét tekintve már nagyon hasonlít a nyugaton megszokott egyházi szervezetekhez. Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura 1931-ben megnyitotta az első angol nyelvű lelki oktatási intézményt, a Ṭhākura Bhaktivinoda Intézetet. Összesen 64 Gauḍīya Maṭha templomot alapított Indiában, de létesített központokat

¹³ A Bhaktivinodáról és Bhaktisiddhāntáról szóló rész Keśava dāsa 1996 alapján íródott.

¹⁴ Élt 1874-1936 között. A. C. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda lelki tanítómestere.

Burmában, Angliában és Németországban is.

Tanítványa, Bhaktivedanta Swami Prabhupāda a Gauḍīya Maṭha mintájára alapította meg 1966-ban nyugati missziója keretintézményét, az ISKCON-t. A következő bő évtizedben 108 templomot létesített a világ legfontosabb nagyvárosaiban, valamint önfenntartó farmközösségeket, valóságos oktatást nyújtó iskolákat és mindenki számára nyitott vegetáriánus éttermeket alapított. Jelenleg az ISKCON a Föld 96 országában és 604 városában van jelen, 577 templomot, 61 farmot, 102 éttermet és 30 iskolát üzemeltet.¹⁵

A *gauḍīya-vaiṣṇava* vallási intézmények sem voltak azonban mentesek a problémáktól. 1935-ben egy bizalmas beszélgetés során Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura elmondta Bhaktivedanta Swami Prabhupādának, hogy tanítványai azon veszekednek, melyik szoba kié legyen a kalkuttai nagy, márvány templomban.¹⁶ Azt is hozzátette, hogy tűz fog kitörni, amely alatt a tanítványai közötti konfliktus tüzét értette. Kifejtette, hogy legszívesebben lerombolná a templomot, eladná a márványt és könyveket nyomtatna. 1937. január 1-jén Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura elhagyta ezt a világot. Távozását megelőzően azt kérte tanítványaitól, hogy dolgozzanak együtt egy irányító testület¹⁷ vezetése alatt, de ők megszegették ezt az utasítást. Amint Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura

eltávozott, két ellenséges csoportra bomlottak, melyek mindegyike kijelölt valakit az egész Gauḍīya Maṭha *ācāryájaként*, majd a két csoport között kemény harc kezdődött a Gauḍīya Maṭha vagyona feletti irányítás megszerzéséért. A bíróság először a tulajdon kétharmadát az egyik, egyharmadát pedig a másik csoportnak ítélte meg, a perek azonban a mai napig sem fejeződtek be. Idővel a Maṭhát családi vállalkozásának tekintő Kuñja Bābu vezette csoport vette át az irányítást a Gauḍīya Maṭha minden tulajdona felett, a többieknek pedig új, saját templomot kellett létrehozniuk. Ezekben a központokban azonban nem folyt intenzív prédikálás, amit Bhaktivedanta Swami Prabhupāda úgy summázott, hogy mindenki csak *gurvá* akart válni egy kis templomocskában: nincs könyvkiadás, nincs prédikálás, csak legyen mit enni.

2. Az intézményesülés legfőbb veszélye: a képmutatás

Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura és tanítványa, Bhaktivedanta Swami Prabhupāda úgy látta, hogy a Gauḍīya Maṭhában történetekhez hasonló esetek elkerülhetetlenül együtt járnak a vallások szervezeti formába terelésével, intézményesülésével. Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura híres *Pūtanā* című cikkében már 1932 januárjában leírta¹⁸ a legfőbb veszélyt: a képmutatást. Felmerül a kérdés, hogy akkor

¹⁵ <http://centers.iskcondesiretree.com> (2015. augusztus 21.)

¹⁶ A fejezet fennmaradó része Nandagopa 2004 alapján íródott.

¹⁷ Governing Body Commission (GBC). Így hívják az ISKCON vezető testületét is.

¹⁸ Pūtanā. *The Harmonist*, 1932. január. (Közli: Bhaktivinoda Ṭhākura: *Śrī Kṛṣṇa-saṁhitā*: 197–204.) A Bhaktisiddhāntától jelen tanulmány 2., 3., és 4. fejezetében található, hivatkozás nélküli idézeteknek is e cikk a forrása.

miért alapított mégis egy hivatalos vallási szervezetet, a Gauḍīya Mathát, amely mintát tanítványa is követte az ISKCON létrehozásával?

Első megközelítésben az a válasz, hogy azért, mert a *kali-yugában* az érzék-kielégítésben való elmerüléstől degradálódott embereknek szükségük van az erős szervezeti forma által hordozott szabályokra, hogy segítse őket a vallásgyakorlataikban való megszilárdulásban. Társas lény lévén ugyanis az embernek természetes hajlama van arra, hogy egy csoporttal azonosítsa magát, így beilleszkedve egy Kṛṣṇa-tudatos szervezetbe, ahol a tagság a vallásgyakorlat szigorú programjával jár együtt, könnyebben lesz képes szilárdná válni. Bhaktivinoda Ṭhākura, Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura és Bhaktivedanta Swami Prabhupāda pontosan leírta a képmutatás szóval illetett jelenség eredetét, kialakulásának feltételeit, folyamatát, valamint kezelésének módját is. Ezek ismerete jelentősen hozzájárul az ISKCON szervezet-történetének mélyebb megértéséhez,¹⁹ mert az ISKCON közösségeinek szervezeti problémái mögött is kisebb-nagyobb mértékben, de megtalálható a képmutatás.

A képmutatás a hamis hívők vagy álimádók viselkedése. Bhaktivinoda Ṭhākura szerint a csaló hívőknek két fajtája van: a hamis vezetők és az ostoba követők, vagyis a képmutatók és az ostobák, azaz a csalók és a becsapottak. A képmutató

vezetők létezése valójában a képmutató követőkön múlik, mert ha nem lennének ostoba követők, nem lehetnének hamis *guruk* sem. *„Az egész világban nincs rosszabb társulás, mint a dharmadvajiké. A kétszímű dharmadvajik azzal a vággyal fogadják el a dharma jegyeit, hogy becsapják a világot, és azért, hogy beteljesítsék aljas vágyaikat, becsapják az ostobákat, azáltal, hogy segítik őket gazemberségükben. Néhányan guruk lesznek, néhányan pedig tanítványok, és fondorlatossággal gazdagságot, nőket, hamis tekintélyt és anyagi vagyontárgyakat szereznek maguknak. Ha az ember megválna a csalárd képmutatók társaságától, akkor őszintén végezheti az odaadó szolgálatot. Az őszinte imádat az egyetlen út, hogy elérjük Kṛṣṇa kegyét.”*²⁰

Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura filozofikusabb megközelítésében a képmutatás a kétféle hamis *guru* jellemzője. A külső hamis *guru* a nagyravágyó képmutató, aki *guruként* lép fel, pedig nincsenek meg hozzá a szükséges tulajdonságai. A belső hamis *guru* az élőlény elméje, amely az anyagi logikánál és értelemnél vesz menedéket, hogy megértse az abszolút igazságot.

Bhaktivedanta Swami Prabhupāda hozzánk hasonlóan írja le az álhívőket. *„Számtalan olyan álhívő akad, aki csak a hírnév kedvéért vallásos. Az ilyen emberek nem akarnak kiszabadulni az univerzumból, s nem akarnak eljutni a lelki világba sem. Azzal, hogy látszólag az Urat imádják, csupán meglévő helyzetüket akarják fenntartani az anyagi világban. [...] Az álhívőknek nincs tudásuk, és*

¹⁹ A 2., 3. és 4. fejezet Madhavānanda dāsa: *False Gurus Institutions and the Holy Name (Sri Krishna Kathamrita No. 10. 45–57)* című tanulmánya alapján íródott.

²⁰ Bhaktivinoda 1996: 36.

nem váltak közömbössé a világi ügyek iránt sem, hiszen legtöbbjük arra vágyik, hogy a vallásos elvek köntösébe bújtatott emberbaráti cselekedetek árnyékában továbbra is az anyagi világ arany láncában éljen. Az ilyen emberek vallásos érzelmeket színlelve úgy tesznek, mintha odaadó szolgálatot végeznének, ám közben erkölcstelen tettek egész sorát követik el, és lelki tanítómesternek vagy Isten szerető hívének állítják be magukat.”²¹

Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura leírja azt a történelemi folyamatot is, amely során szükségképpen megjelenik a vallásos képmutatás. *„A hitetlen jīvák iránti szánalomból Isten minden korszakban elküldi hírnökét ebbe a világba, hogy megalapozza a tiszta (śuddha) és örök (sanātana) vallást, amely Kṛṣṇa állandó szolgálata formájában létezik. A vallás megalapítója lehet Kṛṣṇa vagy Kṛṣṇa saját hírvivője is. Ez a feladat túl van azoknak a képességein, akiket nem segít magának Istennek a kegyelme.”²²* Az alapító eltávozása után a vallási közösség vezetése a rangidős tanítványokra hárul, akik automatikusan a legfőbb papok, abbék, rabbik, imámok, pápák, lelkipásztorok és guruk lesznek. Bár ezek az új vezetők feltehetően követik a tanító-alapító által adott szertartásokat és gyakorlatokat, de ha nem érték el a lelki megvalósítás szintjét, és még vannak anyagi vágyaik, akkor az ő látásmódjuk a transzcendentális vallással kapcsolatban, amelyet taní-

tó-alapítójuk adott, világi lesz.²³ Ha az új papság tagjai anyagi tekintélyre és pozícióra vágnak a vallásalapító és prófétája (prófétái) eltávozása után, kihasználva a helyzetet, esetleg még akkor is elfogadják a lelki vezető szerepét, ha nem igazán alkalmasak rá. Azok a világi követők, akik csak a vallás olcsó utánzatát akarják, feltétel nélkül elfogadják és támogatják őket, mert ezen új papok gépies, külsődleges vallásosságával is megelégednek. Azért, mert az ilyen követők – anélkül, hogy átmennének az igazi meghódolás nehézségein is – megkapják a lehetőséget, hogy jámbor emberekként tiszteljék őket és elégedettek lehessenek magukkal. Így a hamis tanítók és materialista követők összefonódó kapcsolata által a transzcendentális és nem merev vallás vaskalapossággá alacsonyodik: a szabályokhoz és formaságokhoz való önkényes ragaszkodássá, rögzített tantételek és dogmák mechanikus rendszerévé.²⁴ *„Pūtanā [a képmutatás] minden kisgyermek gyilkosa. Amikor a baba kijön anyja méhéből, rögtön a vallás ál-tanítóinak kezébe kerül. Ezek a tanítók sikeresen gátolják meg a jó nevelők kísérleteit, akiknek segítségét e világ ateistái sosem kérik kisgyermekük megkeresztelésénél. Ennek érdekében tesz elrendezéseket a világ minden intézményesült egyháza. Csak az éber Pūtanāk létrehozásában sikeresek, hogy lerombolják az emberek lelki életét születésük pil-*

²¹ Śrī Īsopaniṣad 12. mantra, magyarázat.

²² A Thakur Bhaktivinode című cikkből (*Sajjana-Toshani*, 1927. szeptember, XXV. kötet, 4. szám, idézi: Madhavānanda dāsa : *Sri Krishna Kathamrita* No. 10.)

²³ Erről a témáról részletesebben lásd Madhavānanda dāsa egyéb írásait a *Sri Krishna Kathamrita* c. folyóirat 10. számában.

²⁴ Lásd: Psilanthropism (*Sajjana-Toshani*, 1928. január, XXV. kötet, 7. szám, idézi: Madhavānanda dāsa: *Sri Krishna Kathamrita* No. 10.)

lanatától kezdve, ezen emberek világi gondolkodású szüleivel együttműködve. [...] A vallás hiteles tanítója nem a terméke és nem is a támogatója egyetlen gépies rendszernek sem. És ugyancsak nincs olyan rendszer, amely kezében élettelen szervezetté válna. A rögzített doktrínák és meghatározott liturgiák nem képesek rá, hogy az embernek átadják e dogmáknak és szertartásoknak az igazi szellemét.”

3. A képmutatás gaudīya-vaiṣṇava értelmezése és kezelése

Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākurának az egyházakkal szembeni szélsőségesen szkeptikus álláspontját látva még kiáltóbb a kérdés: miért hozott létre vallásos intézményt, amely az idők folyamán óhatatlanul egyházzá válik? Tudva, hogy a Pūtanā démon által szimbolizált képmutatás elkerülhetetlenül fel fogja ütni a fejét intézményeiben, miért ösztönözte mégis hivatalos szervezetek létrejöttét, és miért biztatott mindenkit, hogy csatlakozzon hozzájuk?

Második megközelítésben a Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura által adott válasz feltárja a gaudīya-vaiṣṇava ācāryákra jellemző filozofikus megközelítést, nagylelkűséget és mély hitet. Érveik:

(1) Még Kṛṣṇa és a lelki világban élő tökéletes társai is követnek el néha hibákat, így a hibátlanság nem lehet elvárás sem az emberekkel, sem intézményeikkel szemben. Különösen nem a kali-yugában, amit egyenesen a nézeteltérések és a képmutatás koraként jellemeznek a purāṇák. Így „Semmilyen emberi találmány nem tudja megakadályozni, hogy ezek a Pūtanāk

megszerezzék a szószéket. Ez annak köszönhető, hogy az ateista hajlam egyre inkább növekszik az emberekben az egész világon.”

(2) Bár Bhaktisiddhānta Sarasvatī Ṭhākura tudatában volt annak, hogy a kétszínűség jelen van a szervezetében, de azt is megértette, hogy az ilyen rossz jellemű embereknek szintén lehetőséget kell adni arra, hogy megjavuljanak és fejlődjenek a lelki életben.²⁵ Végző soron pedig mindenkinek van hamis guruja: a saját elméje, amely önző anyagi vágyai kielégítése érdekében folyamatosan becsapja. Azonban ha valaki komolyan végzi lelki gyakorlatait, akkor Kṛṣṇa meg fog nyilvánulni számára a jó intelligencia formájában,²⁶ és védelmet ad e világ hamis gurui ellen.

(3) A gaudīya-vaiṣṇaváknak erős hitük van abban, hogy bármely hiba, amely felfedezhető azokban, akik őszintén éneklük a Hare Kṛṣṇa-mahāmantrát, csak időle-

²⁵ Egyszer Sisir Kumar Gosh, az Ananda Bazaar Patrika, egy kalkuttai újság szerkesztője, azt mondta Śrīla Bhaktisiddhāntának: Úgy látom, annyi álszent van a missziódban; emberek, akik nem nagyon komolyak. Amit mondanak, és amit tesznek, nem ugyanaz. Miért nem rakod ki őket? Engedd őket haza, és házasodjanak meg, vagy ilyesmi. Miért tartod őket a maṭhában? Sarasvatī Ṭhākura így válaszolt: Ó, szerkesztő úr! Mi lenne jobb hely számukra, mint ez a maṭha? Van jobb hely, ami megmenthetné őket? Lehet, hogy jók, lehet, hogy rosszak, de ha a sorsuk megengedi, megjavulnak. Ha nem, mit tehetek? Van jobb hely? Nem, nincs. (Jatishekhar Das, Bhaktisiddhānta Sarasvatī tanítványának visszaemlékezése, Lásd: Bhakti Vikāsa Svāmī, 2009.)

²⁶ A Bhagavad-gītā, 10. fejezet 11. versében Kṛṣṇa azt mondja: „Különleges kegyemből Én, aki szívekben lakozom, a tudás fénylő lámpásával szétoszlatom a tudatlanságból származó sötétséget.”

ges és látszólagos, éppen ezért nem is bírálják őket. A szent név éneklése egyetemes gyógyír minden hibára és bajra, mert Kṛṣṇa nem különbözik szent nevétől, és megoltalmazza *bhaktáját*, aki komolyan és szeretettel hívja Őt, még a saját rossz jellemétől is. Az ily módon megtisztult *bhakták* pedig annak ellenére, hogy intézményi keretekben élnek és fenntartják a szervezetet, mégis képesek olyan hiteles *gurukká* válni, akik mentesek a képmutatástól és annak velejáróitól.

4. A képmutatás elleni direkt fellépés csak végső esetben

Bhaktisiddhānta Sarasvatī Thākura arra is figyelmeztetett, hogy az anyagi vágyakkal motivált, azaz nem eléggé fejlett hívők nem képesek kiűzni a képmutatókat a vallásos intézményekből. Sőt éppen ellenkezőleg: azok, akik anyagi eszközökkel igyekeznek felfedni és kikérgetni Pūtanāt, akaratlanul is a támogatóivá válnak, mert ahelyett, hogy Kṛṣṇában bíznanak – aki egyedül képes a képmutatás eltávolítására –, a saját képzelt erejükre, intelligenciájukra és felszínes vallásos gyakorlataikra támaszkodnak. Ezzel a rossz példával pedig mint hamis *guruk* eltérítik az embereket attól, hogy menedéket vegyenek Kṛṣṇánál. A lelki élet igazi ellensége valójában nem valami külső dolog, hanem az a tendencia, hogy az ember bárki másnál vegyen inkább menedéket, mint Kṛṣṇánál.²⁷

²⁷ Annak a káros következményeit, hogy valaki megkísérli felfedezni és megrendszabályozni a gonoszt, Aldous Huxley így írta le *The Devils of Loudon* című könyvében: „Senki sem

Ezek alapján jobban megérthető a Kṛṣṇa-hívők szervezeteinek a külső szemlélők és a kezdő hívők által néha furcsának, közönyösnek látszó viszonyulása híveik és vezetőik akár még súlyos hibáihoz és erkölcsstelen tetteihez is. Ennek oka egyrészt, hogy a *vaiṣṇavákat* bírálni rendkívül veszélyes lehet a saját lelki fejlődésére nézve,²⁸ így a rossz történéseket meglehetősen távolságtartással kezelik a Kṛṣṇa-hívők. Másrészt minél érettebb, azaz több időt töltött el egy hívő a mozgalomban aktív lelki gyakorlatokkal, annál biztosabb ítélőképességgel rendelkezik, így észreveszi a szervezeten belüli esetleges hamis hívőket, vezetőket. Legtöbbjüket azonban ez mégsem távolítja el az intézménytől, mert a Kṛṣṇa-tudat filozófiája elmagyarázza, lelki gyakorlata pedig elmélyíti és mindennapi tudássá teszi számukra, hogy az anyagi világban nincsen más valódi menedék, mint a Kṛṣṇába és az Ő gondoskodásába vetett hit, valamint mindaz, ami az emberrel történik, a *karmájának* az eredménye,

összpontosíthatja a figyelmét a gonoszra, vagy még a gonosz elméleti elképzelésére sem anélkül, hogy az hatással ne lenne rá. Rendkívül veszélyes többet foglalkozni a démonikus jelenségekkel, mint az Istennel kapcsolatos dolgokkal. A kereszties vitézek hajlamosak megőrülni. Kísérti őket a gonoszság, melyet az ellenségeiknek tulajdonítanak, és valamennyire lényük részévé válik.” (Huxley 1953: 260.)

²⁸ A *vaiṣṇava* vallásfilozófia szerint az önmegvalósítás útján elért érdemeket elpusztítják az olyan sértések, mint például egy *vaiṣṇavát* testi jellegzetességei, *varṇa*-helyzete, képességei stb. alapján megítélni, és ezért nem adni meg neki a megfelelő tiszteletet. (Lásd: Bhaktivedanta Svami Prabhupāda 1990: 59.)

amit lehet, hogy nem ebben az életében, de mindenképpen kiérdemelt.²⁹

5. A vezetői szerep nehézségei

A hívők és vezetők által elkövetett hibák és azok értelmezése kialakíthatnak a Kṛṣṇa-hívőkben egyfajta ambivalens viszonyt az egyházi szervezetekhez, ami leginkább azok vezetőivel kapcsolatos ambivalens attitűdökben manifesztálódhat.

A Kṛṣṇa-hívők szervezeteinek vezetői magas elvárások és szinte korlátlan lehetőségek kettős nyomásában élnek: miközben naponta bizonyítaniuk kell hitelességüket – azt, hogy valóban megfelelnek mind személyiségükben, mind vallásgyakorlataikban, mind pedig döntéseikben a magas elvárásoknak, nem csak „képet mutatnak” –, a Kṛṣṇára való hagyatkozás és az események *karmaként* való elfogadása, valamint az ellenőrzésre képes szakértelem gyakori hiánya miatt alig korlátozott hatalom van a birtokukban, amely ugyanakkor rendkívül nagy felelősséget is ró rájuk. E jellempróbáló és kivételesen nagy stresszel járó helyzetben pedig könnyű „elvérezni”: gyorsan lemondani a pozícióról, vagy pedig valamilyen módon normaszegővé válni,³⁰ és ezzel mint-

egy igazolni a vezetőkkel szembeni ambivalens attitűdöket.

Bhaktivedanta Swami Prabhupāda maradéktalanul tisztában volt a vezető szerep nehézségeivel. Ezért bár gondosan kidolgozta és rögzítette az ISKCON szervezeteinek és vezetési struktúrájának elveit, valamint rendkívül magas elvárásokat támasztott a vezetőkkel szemben, hibáikhoz mégis kifejezetten toleránsan viszonyult.³¹

6. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda szervezetvezetési elvei

Bhaktivedanta Swami Prabhupāda a me-revségre és személytelenségre hajlamos intézményi építményt a személyesség, a rugalmasság és az alkalmazkodóképesség fontosságának hangsúlyozásával ellensúlyozta.³² A vezetésre vonatkozó útmutatásai alapvetően két csoportra bonthatók: (1) a templomok helyzetével és vezetésével, és (2) a vezetők személyiségével és tevékenységével foglalkozókra.

6.1. A templomok helyzete és vezetése

Bhaktivedanta Swami Prabhupāda alapelveként szögezte le, hogy minden templom legyen független és önfenntartó, és lehetőleg helyi hívők irányítsák. A templom vezetésében elkerülendőnek ítélte a túlzott központosítást, a túl sok bürokráciát és ellenőrzést, mert ezek „megölik” mind a vezetést, mind a lelki életet.

A templom irányítása a templomelnök hatáskörébe tartozik. Minden templomelnöknek lehetősége van arra, hogy sa-

²⁹ „*Drága Uram! Aki őszintén reménykedik benne, hogy egyszer indokolatlan kegyedben részesíted, és eközben megadóan tűri a szenvedést, múltbéli bűnös tetteinek visszahatásait, szívével, szavaival és testével pedig tiszteletteljes hódolatát ajánlja Neked, az kétségtelenül megérdemli, hogy felszabaduljon, mert a felszabadulás immáron jogos öröksége lett.*” (Śrīmad-Bhāgavatam 10.14.8.)

³⁰ Például a Tamal Krishna Goswami 1997 által leírt esetek.

³¹ Bővebben lásd később, a 6.3. alfejezetben.

³² A 6.1. és 6.2. alfejezet Aṣṭa Sakhī devī dāśī 2006 alapján íródott.

ját képességeinek megfelelően vezesse és fejlessze a rá bízott szervezetet. A templomfenntartás legfőbb elve, hogy minél több személy támogatásából tevődjön össze, és a templomok ne foglalkozzanak befektetéssel.

Bár minden templom egy független központ, de a templomoknak szükséges együttműködniük és együttesen fejlődniük. Ugyanakkor Prabhupāda hangsúlyozta, hogy nem szabad túlterhelni adminisztrációval a központok közötti együttműködést, mert az megfojthatja az irányítást. A GBC-titkárban jelölte meg a regionális központok és templomok legfelsőbb autoritását. A GBC-titkár ellenőrzi a lelki élet elveinek betartását a felelősségi körébe tartozó templomokban. Bár nincs közvetlen hatalma a templomvezetés fölött, de vétőjoga van annak döntéseivel kapcsolatban.

6.2. A vezető személyisége és tevékenysége

A templom egy oktatási központ is, amely lelki képzést biztosít az alapvető *vaiṣṇava* tulajdonságok: a Kṛṣṇába vetett hit, az érzékek szabályozása,³³ a tisztaság, a tudás és az igazságosság elsajátíttatásával. Az ISKCON-ban a GBC-titkároknak kötelességük *vaiṣṇava* jellemű templomvezetők képzése, akik azután személyes példamutatásukkal tanítják közösségüket.

³³ Ez elsősorban az ún. négy szabály szigorú követését jelenti, melyek (1) a hús, hal, tojás, gomba és hagyma fogyasztásának teljes kiiktatása; (2) a kábító- és mámorító szerek, köztük az alkohol és a koffein fogyasztásának teljes elkerülése; (3) tartózkodás a szerencsejátékokban való részvételtől; (4) a nemi életnek a házasságon belülről és a gyereknemzés céljára való korlátozása.

Bhaktivedanta Swami Prabhupāda ugyanis elvárta, hogy egy *vaiṣṇava* vezető kifogástalan jellemmel és lelki gyakorlatokkal rendelkezzen, aki követi a tanítványi láncolatot, mindig a közösség jólétét tartja szem előtt, kötelességtudó, állhatatos, kontrollálja az érzékeit, vállalja a felelősséget a nehéz helyzetekben is, intelligens, toleráns, az önmegvalósítás magas szintjén áll és igazságos, mértéket ismer mindenben és -tart mindenkivel szemben. Mindez biztosítja számára a közösség irányításához szükséges tulajdonságok és tudatállapot kialakulását és a szolgáló mentalitást.

A közösség tagjainak elégedettsége és fejlődése munkamegosztással biztosítható, amelynek eszköze a *varṇāśrama*.³⁴ A *varṇāśramában* elfoglalt pozíciók azonban nem merevedhetnek meg, mert az a közösség működési zavarához és a vallás elveinek torzulásához vezet. A vezető bár *kṣatriya* szerepet tölt be, de egy *brāhmaṇa* életmódját folytatja, példamutató módon. Nem áll a közösség fölött, szolgálatának hangulata a barátság, és kötelessége barátságos kapcsolatokat fenntartani a közösség tagjaival. Ne alakítson ki azonban családi viszonyt a beosztottaival, mert azok átléphetik a határt és felboríthatják a rendet. Ne a saját boldogulá-

³⁴ A *varṇāśrama* a védikus társadalmi modell. Négy foglalkozási rendet (*varṇa*) – *brāhmaṇák* (papok), *kṣatriyák* (uralkodók, vezetők), *vaiśyák* (földművesek és kereskedők) és a *śūdrák* (kétkézi munkások) –, valamint négy lelki, életkori rendet (*āśrama*) – tanulók (*brahmacarya*), házasok (*gr̥hastha*), visszavonultak (*vānaprastha*) és lemondottak (*sannyāsa*) – foglal magába. A *varṇāśrama* tagjainak viselkedési szabályait, törvényeit a *dharmasāstrák* tartalmazzák. Bővebben lásd: Mahārāṇī devī dāsī 2005.

sa motiválja az irányító szerepben, hanem mindig azt figyelje, mit tehet mások jóléte érdekében. Mindig kerülje el az erőszakot, vagyis oly módon gondoskodjék a közösség tagjairól, hogy azok lelkesen és önkéntesen szolgálják Kṛṣṇát.

A védelem a társadalom fejlődésének alapja, amelynek biztosítása a vezető, a *kṣatriya* feladata. A védelem magában foglalja a *dharma*, az Isten által adott törvények és viselkedési szabályok betartását, így részét képezi a büntetés is. A vezetőnek mindenkit meg kell büntetnie, aki a közösség érdekei és intézményei ellen cselekszik. Fontos, hogy a büntetés mindig határozott legyen, és álljon arányban az elkövetett bűnnel.

6.3. A vezetői hibák kezelése

Bár Bhaktivedanta Swami Prabhupāda elvárta, hogy vezetői jó jelleműek legyenek és szilárd lelki gyakorlatokkal rendelkezzenek, azt soha nem mondta, hogy mentesek a hibáktól. A magas elvárások miatt a hibázás lehetősége is nagyobb, ezért hibák elkövetése nem vonja feltétlenül maga után a vezetőváltást az ISKCON-ban. A vezetőnek hibája beismerésével és kijavításával inkább példát kell mutatnia az alázatos engedelmségre és a magasabb rendű lelki törvények követésére. A vezetőváltás helyett inkább reformokat kell bevezetni, és ha a vezető folytatja az erőteljes prédikálást és magas szinten fenntartja Kṛṣṇa-tudatos lelki gyakorlatait, az garantálja hibái kijavítását.³⁵

³⁵ Kṛṣṇa *Bhagavad-gītā*ban (9.30) tett kijelentése hitelesíti ezt az eljárást: „Még ha valaki a legszörnyűbb tettet követi is el, ha odaadó

Bhaktivedanta Swami Prabhupāda számos esetben meghagyta vagy visszahelyezte hibázó, de hibájukat beismerő és megbánó vezetőit pozíciójukba, hiszen egy vallásos intézményben, ahol a vezetők a lelki fejlettségüktől és gyakorlataiktól nyerik elsősorban a hitelességüket, nagyon nehéz feladat vezetőnek lenni. Bhaktivedanta Swami Prabhupāda magas pozíciót betöltő tanítványai is ennek megfelelően járnak el az ISKCON közösségeiben, bízva abban, hogy azok tagjai bár esetleg szenvednek a hibázó vezetőktől, mégis inkább úgy tekintenek rájuk, mint akik nagyon nehéz és a saját lelki életükre veszélyes szolgálatot végeznek. Csak akkor távolítják el pozíciójukból a hibázó vezetőket, ha nyilvánvalóvá válik róluk, hogy nincs remény a rövid időn belül való megjavulásukra, mert olyan nagy mértékben eltávolodtak az elvektől, és adták fel lelki gyakorlataikat. Így a közösség védelmében, megelőzendő a további kártevést, határozottan cselekednek, de ezt oly módon teszik és kommunikálják, hogy az illető méltósága lehetőleg ne sérüljön.

7. Szervezeti és vezetési rendszer a varṇāśrama kontextusában

Az ISKCON-t jól ismerő külső³⁶ és Kṛṣṇa-hívó tudósok³⁷ már a kilencvenes évek elején látták és jelezték, hogy a mozgalomban egyre erőteljesebben növekszik

szolgálatot végez, szentnek kell tekinteni, mert eltökéltsége a helyes irányba vezeti.”

³⁶ Például Burke Rochford (lásd: Rochford 2001).

³⁷ Például Krishna Dharma Dasa (lásd: Krishna Dharma Dasa 1994).

az igény a vezetési rendszer demokrati-
zálására.³⁸ Bár a klasszikus védikus társadalmi rendszer az autokrácia, teljes hatalommal bíró uralkodóval, Bhaktivedanta Swami Prabhupāda – bár sokszor nyilatkozott róla elítélően –, valójában nem idegenkedett a demokráciától, sőt időről időre jelezte a tanítványainak, hogy a demokráciának helye van az ISKCON-ban.³⁹ Bhaktivedanta Swami Prabhupāda gyakran jellemezte „lelki kommunizmusként”, azaz az egyenlő lelki helyzetű Kṛṣṇa-hívők társadalmaként mozgalmát, amelynek azonban nem az állam, hanem Kṛṣṇa elégedetté tétele áll a középpontjában. Ugyanakkor azt is sokszor kijelentette, hogy a modern demokrácia nem jó államforma, mert a szabályok negligálását lehetővé tevő „szabadosságot” támogatja, és a demokráciának kizárólag egyenlő belátási képességű, a szabályokat betartó emberek között van értelme.

Krishna Dharma Dasa a demokrácia kérdését összekapcsolja a *varṇāśramával*, különösen annak *varṇa* aspektusával. Amellett érvel, hogy a demokrácia lényege – hangot és valamennyi hatalmat adni az embereknek azért, hogy tehessenek valamit azok ellen, akik megsértik a jogaikat – szerves része a *varṇāśramának* is, ahol az egyéni jogok és kötelességek

képezik a különböző *varṇa* szerepek fő vonásait. A *varṇāśrama* egy olyan rendszer, amely minden egyes tagjának jólétét egyformán szem előtt tartva kényes egyensúlyt teremt a *varṇánként* különböző egyéni jogok és kötelességek között, ezért a szavazás rendszere iránti szükséglet nem merül fel benne. Azonban ha nem tiszták a *varṇa* szerepek és az, hogy a *varṇāśramában* a pontosan körülhatárolt jogokhoz pontosan körülhatárolt kötelességek is tartoznak, amelyek közül semelyiket sem lehet negligálni vagy szabadon megváltoztatni, akkor ez a kényes egyensúly könnyen felbomlik. Például akkor, ha egy vezető az ISKCON-ban igényt tart a *kṣatriyáknak* járó privilégiumokra, de *vaiśyaként* viselkedik, és nem megvédeni akarja a Kṛṣṇa-hívőket azzal, hogy a lehető legjobb körülményeket biztosítja számukra a vallásgyakorlatukhoz, hanem munkaerőként tekint rájuk, és profit-szemponthoz alárendelve irányítja, így kihasználja őket.

Krishna Dharma Dasa szerint amikor az ISKCON-on belül megnő az igény a demokráciára, az egyértelműen azt jelzi, hogy a tagok elégedetlenek a szervezeti rendszerrel s azok vezetőivel, és szükségét érzik, hogy megvédjék magukat velük szemben. Azonban Bhaktivedanta Swami Prabhupāda a *varṇāśrama* társadalmi rendszert hagyta örökül az ISKCON számára, nem pedig a demokráciát, ezért a közösségek vezetőinek az a kötelességük, hogy a *varṇāśrama* keretein belül orvosolják a tagok elégedetlenségét. A *varṇāśrama* pedig nem zárja ki a demokráciát, de az nem mint átfogó

³⁸ A 7. fejezet Krishna Dharma Dasa 1994 alapján íródott.

³⁹ Például 1974-ben arra utasította a tanítványait, hogy ne válasszanak templomelnököt a Bhaktivedanta Manorbán (Anglia) az összes ottani Kṛṣṇa-hívő szavazata nélkül. Sőt még odáig is elment, hogy azt mondta, még a GBC sem választhat templomelnököt a helyi Kṛṣṇa-hívők szavazata nélkül.

társadalmi rendszer, hanem mint egyenlők közötti döntéshozatali módszer jöhet számításba. Sőt, döntéshozatali módszerként nem csupán az egyik lehetőség, hanem szerves része az irányításnak. Az egyszemélyes és a testületi, azaz demokratikus vezetési módszereknek folyamatosan egymás mellett, egymást kiegészítve, ellenőrizve és ellensúlyozva kell léteznie. A *varṇāśramában* ez klasszikusan a *kṣatriya* egyszemélyes irányításának és a *brāhmaṇák* tanácsának az együttműködését jelenti, ahol ugyan a *kṣatriya* hozza meg a döntéseket, de mindig kikéri a *brāhmaṇa* közösség véleményét, akik őt bármikor eltávolíthatják a pozíciójából, ha nem megfelelően uralkodik.⁴⁰

A probléma azonban az, hogy az ISKCON közösségeiben még nem sikerült megvalósítani a *varṇāśramát*, különösen nem annak *varṇa* aspektusát, ami pedig a jól működő szervezeti és vezetési rendszer záloga lenne. Nincsenek pontosan definiálva, hogy a különböző *varṇa* pozíciók mit jelentenek a modern korban, és az egyes *varṇa* szerepekhez milyen jogok és kötelességek tartoznak. Ennek az egyik legnagyobb akadály, hogy sok esetben maguk a Kṛṣṇa-hívők sem fogadják el azt az elvet, hogy nem választgatják és nem változtathatják meg szabadon a jogait és a kötelességeiket, hanem azt a szerepet kell betölteniük, amelyre a képességeik lehetőséget adnak számukra. Vagyis a modern liberális demokrácia politikai filozófiai elveivel, de még a kommunizmuséival is szemben – ame-

lyek alapján pedig többségük szocializálódott, de amelyeket a saját és környezetük élettapasztalata sohasem igazolt teljesen vissza –, nem születtek egyenlő lehetőségekkel (vagyis jogokkal), és nem választhatják és változtathatják meg a foglalkozásukat pusztán csak a saját döntéseikre alapozva.⁴¹ Mindezt ugyanis – a *vaiṣṇava* filozófia szerint, amelyet pedig elvileg minden Kṛṣṇa-hívő elfogad – alapvetően korlátozza egyrészt az, hogy milyen egyéni képességekkel és sorslehetőségekkel születtek, másrészt pedig a társadalom működőképessége és stabilitása.⁴² Ahhoz tehát, hogy a Kṛṣṇa-hívők egy jól működő *varṇāśrama* társadalmat tudjanak létrehozni, tovább kellene mélyíteniük a hitüket a saját filozófiájukban, be kellene látniuk és el kellene fogadniuk annak a mindennapi életükre vonatkozó következményeit, majd következetesen és kitartóan meg kellene valósítaniuk azt a gyakorlatban is, egymással szorosan együttműködve.

A *gauḍīya-vaiṣṇava* filozófia szerint a hit leghatékonyabban a tudással, vagyis az oktatással, valamint a lemondással, azaz az érzékek szabályozásával növelhető. Azonban az elméleti tudás nem elég, sőt veszélyes is lehet, mert ha nem következnek belőle tettek, vagyis a hívő nem ülteti át azt a mindennapi életébe, akkor könnyen büszkévé válik, ami a *bhakti*, az

⁴⁰ Lásd: Vena Mahārāja esetét, *Śrīmad-Bhāgavatam*, Negyedik Ének, 13-14. fejezet.

⁴¹ E témáról lásd bővebben: Mahārāṇī devī dāśī 2006.

⁴² Ezért jelenti ki Kṛṣṇa: „Sokkal jobb saját előírt kötelességünket hibásan, mint a másokét tökéletesen végrehajtani. Jobb, ha az embert saját kötelessége végzése közben éri a halál, mint ha más feladatait végzi, mert más útját követni veszélyes.” (*Bhagavad-gītā*, 3. fejezet 35. vers.)

Isten iránti odaadó szeretet fejlődésének egyik legnagyobb akadálya. Ehhez pedig elengedhetetlenül szükséges a Kṛṣṇa-hívők közösségében való kitartó vallásgyakorlat, a *guru* utasításainak szigorú követése és a társakkal való szoros együttműködés. Ezért emelte ki minden másnál gyakrabban Bhaktivedanta Swami Prabhupāda az oktatás és az együttműködés fontosságát a *varṇāśrama* megvalósításánál.

8. Az MKTHK szervezettörténete

A Kṛṣṇa-tudat magyarországi történetének első szakaszában, 1976 és 1989 között a magyar Kṛṣṇa-hívők csoportjai, bár követték az ISKCON szervezeti kultúrájának legtöbb elemét, még nem rendelkeztek formális szervezettel. A Magyarországi Kṛṣṇa-tudatú Hívők Közössége egyházként való megalapítója és jelenleg is vezető lelkésze (GBC-titkára) a magyar származású Śivarāma Swami Mahārāja, aki felnőttként 1987-ben jött először Magyarországra. 1989-ben az Egyházügyi Hivatal elismerte a Kṛṣṇa-tudatot mint bevett vallást Magyarországon. Az 1990. évi IV. törvény elfogadásával pedig lehetőség nyílt arra, hogy az MKTHK egyházi keretek között folytathassa tevékenységét. Az egyházi státusz elnyerésének egyik feltétele volt egy olyan Alapszabály megalakítása, amely tartalmazza a szervezeti felépítést, a tagságot, valamint az MKTHK általános hitéleti és egyéb tevékenységeit. Gyakorlatilag ez az Alapszabály jelentette 20 évig az MKTHK működésének alapját,

kisebb, a szervezeti felépítést nem érintő módosításokkal.⁴³

8.1. Az MKTHK szervezeti felépítése

8.1.1. GBC testület, GBC-titkár

Az MKTHK az ISKCON magyarországi tagszervezete. Az ISKCON-t Bhaktivedanta Swami Prabhupāda akaratából a GBC-testület irányítja, ami az ISKCON legfelsőbb lelki és szervezeti autoritása. A GBC-testület ezt az autoritást a különböző közösségekben a helyi GBC-titkáron keresztül gyakorolja. A GBC-titkár kötelessége biztosítani azt, hogy az MKTHK és összes szervezeti és jogi egységének működése, valamint döntéseik és határozataik összhangban legyenek az ISKCON alapszabályával, a GBC-testület határozataival, Bhaktivedanta Swami Prabhupāda utasításaival, valamint az MKTHK víziójával és stratégiájával. Ezért a GBC-titkárnak az MKTHK egyszemélyi vezetői és vezetői testületei által hozott döntések felett vétőjoga van.

8.1.2. Országos Tanács, Operatív Bizottság

Az Országos Tanács (OT) az MKTHK legmagasabb vezető testületi szerve volt 2011-ig. Az OT tagja volt valamennyi egyházi vezető: az országos hatáskörű szervek vezetői, templomvezetők, illetve a prédikáló központok vezetői. Az OT által hozott határozatokat az MKTHK Operatív Bizottsága (OB) hajtotta, illetve hajtatta végre. Az OB elnöke egyben az MKTHK jogi, operatív képviselője is volt.

⁴³ A 8.1., 8.2. és 8.3. alfejezet Szilaj 2011 alapján íródott.

8.1.3. Központok, templomok, osztályok

Az MKTHK központjai és templomai a mindennapi hitélet színterei, ahol a feladatok végrehajtása és az aktív kommunikáció zajlik. Az MKTHK Budapesten és Somogyvámoson templommal, a nagyobb vidéki városokban pedig prédikáló központokkal rendelkezik, melyek élén egy az osztályvezetőkből álló és operatív döntéseket hozó tanács állt 2009-ig, amit a templomelnökök (központvezetők) irányítottak. E tanácsok és a templomelnökök feladatát vették át 2009-ben az Igazgató Tanácsok.

8.2. Helyi érdekek szemben a közös célokkal

A megalakulásától eltelt 15 év alatt az MKTHK jelentős infrastrukturális fejlődésen ment keresztül. Az 1990-es évek végére létrejött egy erős, önfenntartásra törekedő farmközösség Kṛṣṇa-völgyben, 2004-re egy államilag elismert és támogatott felsőoktatási intézmény (Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola), illetve egy nagyszabású budapesti kulturális központ. Emellett több városban lehetőség nyílt a gyülekezet jóvoltából saját tulajdonú ingatlan, telek vásárlására és további fejlesztésekre. E változások hatására a helyi szervek érdekérvényesítő képessége jelentősen megnőtt, és megjelent közöttük a rivalizálás, ami akadályozni kezdte a közös fejlődést. Olyannyira, hogy az országos vezetés által hozott – az egész közösség érdekeit szem előtt tartó és közös célokat szolgáló – döntések nagy része a helyi érdekek áldozatává vált.

2007-ben az OT tagjai úgy látták, hogy véget kell vetni a megosztottságnak. A közös érdekek és célok tisztázása és figyelembevétele érdekében úgy döntöttek, hogy megalkotják az MKTHK vízióját, amely így szól: „(1) Az MKTHK minden projektjének az a célja, hogy tagjai lelki fejlődését szolgálja azáltal, hogy megtanítja nekik, miként éljenek egyszerű, ám Kṛṣṇa-tudatos életet, melynek alapjait a daiva-varṇāśrama⁴⁴ elvei képezik, a bhakták adott lakóhelyének és személyes körülményeinek figyelembevételével. (2) Új Vraja-dhāma, az MKTHK legfontosabb projektje és országos központja teremt lehetőséget tagjai és azok gyermekei számára, hogy maradéktalanul megvalósítsák ezt a Kṛṣṇa-tudatos életformát. Emellett a teljesen önfenntartó életre törekszik, ezzel mutatva meg a Magyarországon élőknak, hogyan kell az »egyszerű élet, emelkedett gondolkodás« elveit a gyakorlatban is megvalósítani. (3) Budapesten A Lélek Palotájának, valamint minden más projektnek, ami Magyarországon már létrejött vagy létre fog jönni, saját szellemiségében elsődlegesen Új Vraja-dhāma fejlesztését kell támogatnia, saját fejlődése mellett. Minden egyes projektnek ezt a szellemiséget kell tükröznie identitásában, céljaiban és fejlődésében, és ennek a szellemiségnek kell láthatóvá válnia abban, ahogyan az egyes projektek anyagi segítséget nyújtanak Új Vraja-dhāmának, támogatják és elősegítik, hogy Magyarország lelki főváros-

⁴⁴ Daiva (félisten) szóval jellemzik azt a varṇāśramát, amelyet Kṛṣṇa-hívók alkotnak, akik életének központjában Kṛṣṇa odaadó szolgálata áll.

ává fejlődhessen. (4) A Magyarországon élő embereket ezáltal nemcsak az ország városaiban és falvaiban tanítjuk a Kṛṣṇa-tudatra, de bemutatjuk nekik azt az életmódot is, ami a legalkalmasabb a Kṛṣṇa-tudat gyakorlására, amire maga Kṛṣṇa is példát mutatott: a földművelésre és a tehéntartásra alapozott egyszerű életet”.⁴⁵

A vezetők ennek az Új Vraja-dhāmát és a *daiva-varṇāśrama* felépítését az MKTHK életének a középpontjába helyező víziónak a megalkotásától várták, hogy bekövetkeznek azok a változások, amelyek össz-szervezeti szintű fejlődést hoznak, növelik az MKTHK egységét és a hívők hitét. Ez a várakozás azonban csak részben teljesült.

8.3. 2009. évi átfogó strukturális változások

A Vízió hatására az Országos Tanács még 2007 szeptemberében életre hívta az országos Tagsági Rendszert, ami nagy előrelépés volt a tagságszervezés területén. Emellett az OT megerősítette a *bhakti-vṛkṣa*⁴⁶ prédikáló rendszert, és egy országos felügyelet megszervezésével próbálta erősíteni és növelni a hatékonyságát. Ezek az intézkedések azon-

⁴⁵ Az MKTHK Víziója, OT20070717/1. határozat.

⁴⁶ A *bhakti-vṛkṣa* csoportok elsősorban a Kṛṣṇa-tudat terjesztésére koncentrálnak, a prédikáló tevékenységre tanítják meg a gyülekezet tagjait, és annak érdekében szervezik meg őket. A *bhakti-vṛkṣa* csoportok működése az ISKCON prédikálási minisztériuma által az 1990-es évek első felében részletesen kidolgozott modell szerint történik minden tagországban. Lásd: *Bhakti-vṛkṣa kézikönyv*, 1998.

ban nagyrészt kudarcba fulladtak. Ennek felismerése 2008 decemberében történt meg az egyik OT-gyűlésen, ahol a vezetők végül arra a következtetésre jutottak, hogy nagyszabású strukturális változásra van szükség, amely igazodik a Vízióhoz. Helyzetelemzésükben az alábbiakat nevezték meg a problémák legfőbb okainak: (1) az egyházi infrastruktúra növekvő nagysága, (2) a helyi érdekek dominanciája, (3) a hívők szociális helyzetének változása (tömeges gyerekvállalás) és az ehhez szükséges életkörülmények hiányosságai, (5) az országos vezetői rendszer működésképtelensége, valamint (6) a globális gazdasági helyzet megváltozása. Az OT felhatalmazta a GBC-titkárt, az OB elnökét, valamint Kṛṣṇa-völgy és a Budapesti Templom elnökét, hogy készítsenek az OT számára egy új működési modellt és szervezeti struktúrát. Végül 2009. január 27-i gyűlésén az OT egyhangúlag megszavazta, hogy az MKTHK felső vezetését egy ún. *yātrā*-elnök lássa el, akinek autoritása megegyezik az ISKCON-törvénykönyvben meghatározott templomelnöki jogkörrel, azonban az MKTHK minden egységére kiterjed, és aki a mindenkori Kṛṣṇa-völgyi elnök.⁴⁷ A *yātrā*-elnök fő megbízatása és felelőssége az volt, hogy a gyakorlatban életre hívja a Víziót.

A *yātrā*-elnök egyik első nagyszabású lépése az volt, hogy a közösségszervezés prédikálásra koncentráló *bhakti-vṛkṣa* modellje helyett meghonosította az ún. tanácsadói rendszert, amelyet a

⁴⁷ 2009-2011 között Gaura Śakti Dāsa (Sölétormos Jenő) volt a *yātrā*-elnök.

Bombay-i Chowpattyban lévő ISKCON-templom vezetése dolgozott ki, és ma már rendkívül sikeresen alkalmazzák nem csak Bombay-ben, hanem például a volt Szovjetunió területén lévő számos ISKCON-közösségben és Angliában is. A magyar tanácsadói rendszer 2010 májusában indult el Budapesten és Kṛṣṇa-völgyben, a *daiva-varṇāśrama* közösségek szervezésének, a gyülekezet lelki gondozásának modelljeként, amelyet sikeresen lehet alkalmazni mind a városokban, mind pedig a farmközösségekben.

8.4. Visszarendeződés 2011-ben

Bebizonyosodott azonban, hogy a centralizált *yātrā*-elnöki irányítási és szervezeti rendszer túl nagy váltást jelentett a korábbi, inkább decentralizált működési modellhez képest, és bevezetése jelentős feszültségeket generál a közösségben, ezért a *yātrā*-elnök 2011-ben lemondott. Így a szervezet- és irányítási rendszert ismét át kellett alakítani: a területi vezetés felé elmozdulva az OT szerepét döntően az osztályvezetők, igazgatók és tanácsadók álló új Közgyűlés, részben pedig a szintén új Vezetői Tanács (VT) vette át, a *yātrā*-elnökét pedig döntően a VT és részben a helyi Igazgató Tanácsok. A formális vezető szerepet pedig a VT-elnök kapta meg.

8.5. Lépések a varṇāśrama felé: státusz-kategóriák és közösségi szerepek

Krishna Dharma Dasa-hoz hasonlóan Śivarāma Swami Mahārāja és az MKTHK vezetői is megállapították, hogy egy jól működő *varṇāśrama* társadalom felépí-

téséhez – ami Śivarāma Swami Mahārāja egyik legfőbb célja volt a magyar közönséggel kapcsolatban a kezdetektől fogva – nélkülözhetetlen a *varṇák* mai magyar körülményekre való alkalmazása, azok jogainak és kötelességeinek pontos megállapítása, orientálandó a Kṛṣṇa-hívőket. Az MKTHK vezetői 2004-ben elkezdtek dolgozni az ún. státuszkategóriák rendszerét rögzítő törvényen, amely a *varṇák* aktualizálásának első lépéseként az MKTHK-val mint intézménnyel különféle kapcsolatban álló Kṛṣṇa-hívők jogait és kötelességeit határozta volna meg.

A törvény kidolgozásába 2008 végéig – amikor a strukturális váltás miatt lényegében felfüggesztették a munkát – rendkívül sok energiát fektettek a vezetők, de nem sikerült végleges eredményre jutniuk. Vélhetően azért, mert filozófiailag nem volt tiszta képük arról, hogy mi a jelentősége a *varṇáknak* a *daiva-varṇāśramában*. Kétségtelenül nehéz megérteni, hogy egy *vaiṣṇava*, aki magasabb tudatszinten áll még egy nem *vaiṣṇava brāhmaṇánál* is, hogyan lehet például *sūdra*.⁴⁸ Ezért végül a klasszikus *varṇa*-szempontokat (egyéni képességek és a foglalkozás jellege) teljesen kihagyták a rendszerből, és olyan másodlagos jellemzőkkel operáltak, mint például a magántulajdon megléte, a szolgálatban eltöltött idő vagy az MKTHK-val meglévő jogviszony jellege.

A szervezeti és irányítási rendszer átalakításainak viharos időszaka és a jelenlegi rendszer konszolidálódása után,

⁴⁸ Nézetem szerint ennek a problémának a megértése és feloldása képezi a *varṇāśrama* „bevezetési” kísérletek sikerének a kulcsát.

2013-ban újrakezdődtek a státusztörvény-nyel kapcsolatos egyeztetések. Végül, jelentősen átalakítva a korábbi kategóriákat, „Közösségi szerepek törvény” néven fogadta el azt a Közgyűlés 2014-ben. Ebben megalapították az ún. támogató, önkéntes támogató, adakozó misszionárius, misz-szionárius és vagyontalan misszionárius szerepeket, részletesen meghatározva az ezekhez tartozó jogokat és köteleességeket.

Belátva, hogy a közösségi szerepeknek lényegében nincs közülük a *varṇāśramā*hoz, amelynek megalapozását Śivarāma Swami Mahārāja egyre sürgetőbb feladatnak tekinti, 2015 elején az MKTHK vezetése új fejezetet nyitott a közösség életében azzal, hogy felvállalta e misszió – a *varṇāśrama* „megalapozása” a magyar Kṛṣṇa-hívő közösségben – beteljesítését.

Felhasznált irodalom

Aṣṭa Sakhī devī dāsī: *Politikatudomány a dhanur-védában : A védikus közösségvezetés elvei és gyakorlata* (Jegyzet). Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola, Budapest, 2006.

Banyár Magdolna: A hinduizmus társadalmi rendszere Max Weber koncepciójában. In: *Vallástudományi Szemle*, 5/2. szám, 2009(a), 135-163.

Banyár Magdolna: Az indiai értelmiségiek ortodox üdvtanai Max Weber hinduizmus- koncepciójában. In: *Vallástudományi Szemle*, 5/3, 2009(b), 157-181.

Banyár Magdolna: *Krisna társadalma. Max Weber hinduizmus-koncepciójának társadalomtörténeti alkalmazása*. ELTE BTK, Történelemtudományok Doktori

Iskola, Atelier: Európai Historiográfia és Társadalomtörténet Program, Budapest, 2011.

Bhakti Vikāsa Svāmī: *Śrī Bhaktisiddhānta Vaibhāva* (Vol.1-3). Bhakti Vikas Trust, Surat, 2009.

Bhaktisiddhānta Sarasvatī Goswami Ṭhākura, Śrīla: Putana. *The Harmonist*, January 1932. In: Bhaktivinoda Ṭhākura, Śrīla: *Śrī Kṛṣṇa-saṁhitā*. Vrajraj Press, New Delhi, 1998, 197-204.

Bhaktivedanta Swami, A. C.: *A Bhagavad-gītā úgy, ahogy van*. The Bhaktivedanta Book Trust, Stockholm, 1993.

Bhaktivedanta Swami, A. C.: *A tanítások nektárja*. The Bhaktivedanta Book Trust, Stockholm, 1990.

Bhaktivedanta Swami, A. C.: *Śrī Īsopanīṣad*. The Bhaktivedanta Book Trust, Stockholm, 2002.

Bhaktivedanta Swami, A. C.: *Śrīmad-Bhāgavatam* (1–10. Ének I. kötet). The Bhaktivedanta Book Trust, Stockholm 1993–1995.

Bhaktivinoda Ṭhākura, Śrīla: *Śrī Baktyāloka : Illuminations of Bhakti*. Vrajraj Press, New Delhi, 1996.

Bhaktivinoda Ṭhākura, Śrīla: *Śrī Kṛṣṇa-saṁhitā*. Vrajraj Press, New Delhi, 1998.

Chakrabarty, Ramakanta: *Vaiṣṇavism in Bengal 1486-1900*. Sanskrit Pustak Bhandar, Calcutta, 1985.

Huxley, Aldous: *The Devils of Loudon*. Harper and Brothers, New York, 1953.

Keśava dāsa: *A vaiṣṇavizmus története és irodalma* (Oktatási segédanyag).

- Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola Budapest, 1996.
- Krishna Dharma Dasa:** Towards Varṇasrama Dharma: A Constitution for ISKCON. *ISKCON Communications Journal* 2/2, 1994.
- Madhavānanda dāsa:** False Gurus Institutions and the Holy Name. *Sri Krishna Kathamrita* No. 10., ISKCON Gopal Jiu Publications, 45-57.
- Madhavānanda dāsa:** Mercy and Cheating. *Sri Krishna Kathamrita* No.7, ISKCON Gopal Jiu Publications, 21-23.
- Magyar Márta:** *A vallások összehasonlítása és fejlődésük szintjei Kedarnātha Daṭṭa Ṭhākura Bhaktivinoda szemével* (szakdolgozat). ZSKF, Budapest, 2010.
- Mahārāṇī devī dāsī (Banyár Magdolna):** Társadalmi egyenlőtlenségek a Bhagavad-gītā tükrében. *TATTVA*, IX/1, Budapest, 2006, 45-59.
- Mahārāṇī devī dāsī (Banyár Magdolna):** Varṇāśrama-dharma: a védikus társadalom alapelvei és működése. *TATTVA*, VIII/1, 2005, 53-62.
- Nandagopa dāsa (szerk):** *H.G. Druta-karmā Prabhu előadásai* (Oktatási segédanyag). Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola, Budapest, 2004.
- Rochford, Burke:** The Changing Face of ISKCON: Family, Congregationalism, and Privatisation. *ISKCON Communications Journal* Vol. 9, No. 1, 2001.
- Shukavak N. Dasa:** *Hindu Encounter with Modernity: Kedarnath Datta Bhaktivinoda, Vaisnava Theologian*. Sri, Los Angeles, 1999.
- sz.n.:** *Bhakti-vṛkṣa kézikönyv*. Nāma-haṭṭa Minisztérium, Somogyvámos, 1998.
- Szilaj Péter:** *A Magyarországi Kr̥ṣṇa-tudatú Hívők Közössége szervezeti kultúrájának kialakulása és változásai* (szakdolgozat). Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola, Budapest, 2011.
- Tamal Krishna Goswami:** The Perils of Succession: Heresies of Authority and Continuity In the Hare Krishna Movement. *ISKCON Communications Journal* 5/1, 1997, 13-41.
- Weber, Max:** *The Religion of India : The sociology of Hinduism and Buddhism*. Munshiram Manoharlal Publishers, New Delhi, 2007(b).
- Weber, Max:** *Világvallások gazdasági etikája : Vallásszociológiai tanulmányok*, (Válogatás). Gondolat Kiadó, Budapest. 2007(a), 51–85.

